

Introdución xeral á literatura galega.

❖ A literatura

A literatura ademais de ser un feito social, é un acto de comunicación de características peculiares; é, unha **arte** que emprega como material básico a **palabra**, oral ou escrita.

A literatura implica un manexo especial e orixinal da linguaxe, “**estilo literario**”. O verso e a prosa son as dúas formas básicas da expresión literaria e as producións clasifícanse en xéneros literarios: **a Lírica ou Poesía; a Narrativa ou Prosa** e, por último, **Dramática ou Teatro**.

A literatura galega está constituída polo conxunto de obras escritas en lingua galega, con independencia da procedencia dos seus autores/as, dos temas que toquen ou das ideoloxías que reflicten.

As claves que conforman o **sistema literario galego**:

- Conta cunha dinámica propia e unha lingua de seu, que contribúe ao enriquecemento do patrimonio cultural da Humanidade.
- A literatura galega presenta un desenvolvemento histórico propio e diferente ao das literaturas veciñas (mentres a portuguesa ou española viven os esplendores do Renacemento e do Barroco, a galega enmudece na súa vertente culta e escrita - “Séculos Escuros”).
- En moitos momentos da historia de Galiza, o discurso literario foi un instrumento privilexiado de “resistencia cultural”. O compromiso das nosas letras comeza no propio uso dignificador dun idioma que ten sido minusvalorado e marxinado durante longo tempo. A literatura visibiliza a existencia dun idioma propio e resulta unha das fontes privilexiadas para o coñecemento da maneira de ser, pensar e de vivir dos galegos e galegas.

❖ Periodización da literatura galega

ETAPA MEDIEVAL (finais do S.XII-finais do S.XV)

SÉCULOS ESCUROS (S.XVI e XVII)

ILUSTRACIÓN (S. XVIII)

REXURDIMENTO (S.XIX)

CONTEMPORANEIDADE (S. XX e comezos do S.XXI)

❖ Axentes do panorama literario

O número de escritores e escritoras en galego non deixa de medrar e algúns merecen recoñecementos mesmo alén das fronteiras (premios, traducións, estudos sobre a súa obra, etc.), aínda que son unha minoría existen entidades como a Asociación de Escritores e Escritoras en Lingua Galega ou a plataforma “A Segá”.

Entre o lectorado galego predominan as persoas novas, cun alto nivel de estudos e de ámbito preferentemente urbano ou vilego. En Galiza predominan as editoras de pequeno tamaño. Desde 1983 existe unha Asociación Galega de Editores, que ten como principal obxectivo a defensa, promoción e difusión da edición de libros en lingua galega.

A Federación de Libreiros Galegos intenta incidir na promoción xeral da lectura e do libro; organizan numerosas Feiras do Libro e celebran datas como o 23 de abril (Día do Libro) ou o 17 de maio (Día das Letras Galegas).

Os premios literarios son un medio de potenciación, recoñecemento e prestixio da escrita en galego, un mecanismo de revelación e consagración para os autores e autoras e obras.

O COMENTARIO DE TEXTOS LITERARIOS

Comentar un texto non é anotar o seu contido. Só si abarcamos a súa totalidade, e poñemos en relación cada unha das súas ideas, o texto ten sentido. Así se percibe a función de todas as palabras. A literatura non se pode estudar nin traballar como unha ciencia pechada, senón como un mundo aberto de posibilidades infinitas no que só tes que expandir a túa mente e ver máis alá.

O lector recibe do autor ou autora unha mensaxe, que ten unha forma determinada, así debe localizar as súas intencións, o tema, a estrutura, a súa esencia simbólica, histórica e poética.

Por todo isto, o primeiro paso para o comentario é unha **lectura atenta e comprensiva do texto**.

1. Debes ler o texto tantas veces como sexa necesario, ata enténdelo totalmente e facerte unha idea xeral do que trata.
2. Se é preciso, busca no dicionario todas as palabras que non se comprendan.
3. Tamén é práctico, enumerar as liñas do texto de cinco en cinco.
4. Se un texto ten título, hai que prestarlle atención, sempre vai ter algo que dicir, e facer referencia a el.

A continuación, pásase ao comentario propiamente dito.

- a) Introdución: Breve introdución na que se sinala a información básica do texto que tes que analizar.

Debes proceder aquí á súa **localización** no marco literario ou histórico que corresponda. En primeiro lugar, identifica o contexto político e social no que se encadra este texto e o seu autor. Do mesmo xeito, sinala o **movemento literario ou a época** na que se sitúa este autor/a. A continuación, sinala o **xénero ou subxénero literario** do que forma parte.

De seguido, determina si se trata dun **texto independente ou un fragmento**; indica o **autor** e, se a coñeces, tamén a **obra** á que pertence.

- b) Análise do contido

Resume o **contido do texto** en poucas frases e indica a idea central. Neste punto, comenta as características propias dese autor/a ou movemento literario, apoiándote sempre en exemplos propios do texto. Lembra que esta parte debe estar caracterizada pola **claridade**.

Así mesmo, se é preciso, podes facer unha análise atendendo a **estrutura interna** da peza, isto é, indicando os diferentes apartados nos que se presente o tema ou subtemas (que non ten que coincidir exactamente coa división en estrofas).

- c) Análise da forma

Tendo en conta esta estrutura interna, debes agora procurar **recursos estilísticos** que axuden a apoiar as diferentes análises que levas feitas ata o momento. Unha vez teñas localizados todos estes recursos, redacta de maneira coherente como cres que axudan a xustificar as túas conclusións.

Analiza agora a **estrutura externa do texto: análise métrica, rima e estrofas** (se as hai) no caso de tratarse dun texto poético.

- d) Conclusión

En último lugar, debes elaborar unha pequena conclusión na que recollas os asuntos máis significativos das túas observacións en poucas frases. Recorda sinalar novamente o autor/a e a súa intención.

O comentario literario é un proceso de reflexión que ten como obxectivo final a comprensión e interpretación dun texto. Debe responder a tres preguntas chave: **Que di o texto? Como o di? Con que finalidade?**

1. Comentario de textos poéticos

Voz poética ou **eu poético** é a primeira persoa que asume a enunciación do texto poético. Esta pode identificarse co/a autor/a, pero tamén pode corresponder a un personaxe creado polo/a poeta. O **eu plural** inclúe ao oínte e a terceiras persoas. Cando o poema carece de marcas de primeira ou segunda persoa, predomina como suxeito lírico unha terceira persoa referencial. Estamos entón perante **poemas descritivos** ou **narrativos**.

Chamamos **contido** aos significados que transmite un texto (ideas, sentimentos, accións, etc.) e **forma** á especial disposición que adoptan eses significados nun texto concreto. Ao analizarmos o contido dun poema debemos fixarnos en tres elementos básicos: **argumento** (situación ou feitos), a **estrutura** (a disposición que adoptan as distintas partes e as relacións que se establecen entre elas) e o **tema** (a idea central).

A nivel **gráfico** debemos ter en conta, a primeira vista, a disposición espacial dun poema. Desde as vangardas do século XX, a poesía europea explorou as posibilidades expresivas da impresión visual xogando coa disposición espacial do verso.

A **estrofa** é a unidade formada por un número de versos xeralmente fixo, cunha métrica e unha rima determinada.

Tipos de estrofas

Pareado: Fórmase dous versos (octosílabos ou hendecasilabos polo xeral) de rima consoante: aa, AA, aA ou Aa.

Terceto: Estrofa de tres versos de arte maior ou menor e rima consoante A – A. Cando a rima do verso solto dunha estrofa se recupera no primeiro e terceiro verso da estrofa seguinte, dicimos que estamos ante tercetos encadeados: ABA, BCB, CDC...

Cuarteto: Estrofa de catro versos hendecasilabos de rima consoante: ABBA.

Serventesio: Estrofa de catro versos hendecasilabos de rima consoante: ABAB.

Redondilla: Estrofa de catro versos octosílabos de rima consoante: abba.

Cuarteta: Estrofa de catro versos octosílabos de rima consoante: abab.

Quintilla: Combinación libre de cinco versos octosílabos con dous xogos de rimas consoantes: aabab; aabba; abaab...

Quinteto: Ten as mesmas características que a quintilla, pero os versos son de arte maior (hendecasilabos).

Oitava real: Estrofa formada por oito versos de arte maior (hendecasilabos) e rima consoante: ABABABCC.

Décima: Está formada por dez versos de arte menor (octosílabos xeralmente) con diversas posibilidades de combinación de rima.

Estancia: Tipo de estrofa formado por un número variábel de versos heptasílabos e hendecasilabos con estrutura de rima tamén variábel. O esquema escollido para a primeira estrofa debe respectarse nas restantes do poema.

Romance: Chamámoslle así a unha composición de número indeterminado de versos octosílabos de rima asonante a – a – a – a – a – a – a – a... Aínda que esta é a variedade máis frecuente, o romance pode estar formado tamén por versos de arte maior (hendecasilabos) ou por hexasílabos e heptasílabos.

Silva: É unha composición formada tamén por un número indeterminado de versos heptasílabos e hendecasilabos de rima consoante e combinación libre.

Soneto: Poema estrófico formado por catorce versos. O soneto está composto habitualmente por catro estrofas, as dúas primeiras de catro versos (cuartetos ou serventesios) e as outras dúas tercetos. Aínda que o soneto clásico está formado por versos hendecasilabos, é usual o soneto con versos de catorce sílabas (soneto alexandrino) e tamén o soneto de arte menor.

Ao longo da historia da literatura fóronse creando e fixando algúns tipos de poema con determinadas características temáticas, estróficas e formais. Entre eles podemos sinalar o *himno*, o *oda*, o *balada*, o *elexía*, o *pranto*, o *pastorela*, o *madrigal*, ...

A poesía naceu vinculada á música e para ser cantada e declamada ante un público. En consecuencia, cobran grande relevancia os **elementos fónicos**:

A métrica

A medida do verso vén dada polo número de sílabas fónicas que contén. O número de sílabas depende da posición do último acento fónico do verso: se a última palabra do verso é *aguda*, contamos unha sílaba máis; se é *grave*, o cómputo non varía; se é *esdrúxula*, debemos restar unha sílaba.

Dicimos que un poema está escrito en verso libre cando o forman versos de medidas regulares.

Clasificación dos versos

Polo número de sílabas, os versos poden ser:

- Versos de arte menor. Entre dúas e oito sílabas (*bisílabos*, *trisílabos*, *tetrasílabos*, *pentasílabos*, *hexasílabos*, *heptasílabos* e *octosílabos*).
 - Versos de arte maior. Máis de oito sílabas (*eneasílabos*, *decasílabos*, *hendecasílabos*).
- Cando un verso ten máis de once sílabas, é un verso composto por dous versos simples (**hemistiquios**) separados por un **censura** (*dodecasílabos*, *tridecasílabos*, *alexandrinos*...).

A rima

Chamámolles **rima** á similitude a partir da última vogal acentuada de dous versos próximos. A rima **consonante** ou total prodúcese cando son iguais todos os fonemas vocálicos e consonánticos; a rima **asonante** ou parcial, cando só coinciden as vogais, habendo consoantes.

A nivel **morfosintáctico** hai que ter en conta certas clases de palabras, como o **adxectivo**, un elemento estilístico clave. Debemos atender á súa colocación a respecto do substantivo, cando se antepón, cárgase de subxectividade; falamos aquí de *epítetos* (*a branca neve*). Tamén os **verbos** son significativos para a caracterización estilística: a súa abundancia, a temporalidade...

Na linguaxe literaria as palabras adquiren **valores connotativos** de orixe cultural ou persoal. Repararemos tamén na **procedencia do léxico** (arcaísmos, dialectalismos, cultismos, estranxeirismos, etc.), emprego das **frases feitas**, distintos **niveis de linguaxe** (topónimos, polisemia, homonimia, etc.)

TROPOS: coñecemos co nome de tropo as desviacións de sentido que se producen nunha palabra ao utilizala literariamente nun significado parcialmente distinto ao habitual. –
Figuras retóricas

Os tropos

Sinestesia. É un tropo que consiste en mesturar elementos que pertencen a diferentes sentidos: *sorriso de luz* (Cabanillas).

Imaxe. A imaxe é unha forma de representación sensitiva para expresar ideas abstractas. Podemos distinguir entre a imaxe tradicional, en que a relación entre os dous elementos da imaxe é lóxica e evidente (“*Quixera bañar / o meu corazón / no morno lirismo / dun raio de sol*”, Amado Carballo) ou imaxe visionaria, cando a relación escapa a toda lóxica racional e, polo tanto, depende da interpretación lectora (“*Nas fiestras das ferverzas mudáranse os ollos / distantes dos mences*”, Álvaro Cunqueiro).

Metáfora. É o tropo de maior rendemento literario e tamén o máis complexo e difícil de definir. Baséase nunha comparación implícita entre dous elementos, que leva a unha identificación e en último extremo á substitución de un por outro. Se dicimos “a lúa é como un coitelo” estaríamos creando unha comparación; se dicimos “a lúa é un coitelo” estaríamos perante unha metáfora *in praesentia* (impura), en que están explícitos os dous elementos comparados; se dicimos “un coitelo pálido atravesa a noite”, teríamos unha metáfora *in absentia* (pura) en que desaparece o plano evocado.

Alegoría. Consiste nunha metáfora continuada ao longo de todo un texto, en que se levan ao plano metafórico un por un os elementos do plano real.

Símbolo. Consiste na representación dun elemento intelectual por outro material. Ambos os dous unidos conforman o símbolo: a pomba simboliza a paz; a cruz, o cristianismo; a balanza, a xustiza; etc. Este efecto simbólico que teñen os obxectos poden telo tamén as palabras que os representan: o río é símbolo do discurrir vital; o mar, simboliza a morte; a rosa branca, a pureza; etc.

Sinécdoque. Desviación de significado motivada polas relacións de contigüidade entre os significados das palabras: tomar o todo pola parte, a parte polo todo, o singular polo plural, o xénero pola especie, a especie polo xénero, o abstracto polo concreto etc. Ex.: Falar de “cabezas” para referirse a unha res enteira; afirmar que “o galego é hospitalario” etc.

Metonimia. Similar á sinécdoque, baséase nas relacións de causalidade ou sucesión entre os significados: tomar a causa polo efecto, o efecto pola causa, o autor pola obra, o símbolo polo simbolizado etc. Ex.: “comprou dous Masides e tres Laxeiros”, “foi a mellor pluma do seu tempo” etc.

Por outro lado, nun bo comentario debemos incluír **explicacións contextuais**, polo que recorreremos aos nosos coñecementos sobre a autora ou autor, a súa obra, a corrente cultural e literaria en que se inscribe e o contexto socio-histórico. Porque o poema non é un texto illado. Así debemos falar da **interpretación**; cando concluimos a lectura analítica, ábrese unha comprensión máis profunda. Expresar esa nova comprensión do texto é o que nos move a escribirmos o comentario literario. Este ha de ser exhaustivo e incorporará e túa propia interpretación (inquietudes, reflexións e experiencias), sempre mirando a peza dende lonxe nunca incluíndo unha opinión persoal. **Todo o que se interpreta debe estar perfectamente xustificado e exemplificado a partir do propio texto, non se trata de inventar.**

FIGURAS LITERARIAS

Plano fónico

Aliteración: consiste na repetición eufónica de sons en posición próxima.

Onomatopea: consiste na representación no poema de sons reais.

Fonosimbolismo: prodúcese cando a través dos sons do poema se evocan sensacións visuais, táctiles, de movemento ou anímicas.

Paronomasia: consiste na colocación próxima de dúas palabras de son similar.

Similicadencia: consiste na utilización de dúas ou máis palabras próximas coas mesmas terminacións gramaticais, producíndose un efecto de eco.

Plano morfosintáctico

Elipse: supresión de elementos da frase que se dan por sobreentendidos.

Enumeración: acumulación de palabras ou frases de estrutura similar. Pode ser ordenada (cando responde a unha certa lóxica) ou caótica.

Pleonasmo: redundancia de termos de significado semellante, innecesarios para comprender a idea que se transmite, pero con forte valor expresivo.

Anadiplose ou reduplicación: repetición da palabra ou palabras que rematan un verso no inicio do verso seguinte.

Anáfora, epífora e complexión: repetición de palabras en posicións simétricas dun texto. Se a repetición se produce ao principio de varios versos próximos, chamámoslle *anáfora*; se se produce ao remate, *epífora*. Cando se dan a anáfora e a epífora de forma simultánea, prodúcese unha *complexión*.

Epanadiplose: repetición dunha palabra ao principio e final dunha unidade métrica (verso ou estrofa) de maneira que lle serve de enmarque.

Calambur: xogo lingüístico que se produce ao reordenar as sílabas dunha frase dando lugar a outras palabras.

Hipérbato: alteración na ordenación lóxica dos elementos dunha unidade sintáctica para enfatizar as palabras dislocadas.

Anacoluto: ruptura da concordancia gramatical entre palabras dunha mesma unidade sintáctica.

Plano léxico-semántico

Antítese: Oposición de dúas ideas, pensamentos, expresións ou palabras contrarias.

Diáfora: Repetición dunha palabra con dous sentidos distintos.

Eufemismo: Rodeo que se usa para evitar unha palabra malsoante, groseira ou tabú.

Gradación: Enunciación de conceptos nunha escala ascendente ou descendente.

Hipérbole: Esaxeración de accións ou calidades.

Ironía: Consiste en dar a entender o contrario do que se di, cunha intención burlesca. Cando é cruel ou ferinte denomínase **sarcasmo**.

Lítote: Consiste en negar o contrario do que se quere afirmar.

Paradoxo: Unión de dúas ideas aparentemente opostas.

Perífrase: Expresión indirecta dunha idea con varias palabras, circunloquio.

Prosopopea ou personificación: atribución de calidades de seres animados a seres inanimados, ou calidades humanas a seres que non o son.

Símil: Comparación entre dous termos expresos.

2. Comentario de textos narrativos

Nunha primeira lectura estética dunha novela ou relato centrámonos no gozo e comprensión da historia. Unha lectura analítica posterior buscará describir como esta historia se transforma en discurso, atendendo á diversos aspectos.

Entendemos por **historia** serie de acontecementos que lles ocorren a uns personaxes nun espazo e nun tempo determinados. A historia é a materia da narración e o **discurso** a súa concreción textual, mediante un determinado punto de vista e unha particular disposición e ordenación.

O primeiro destes aspectos que debemos ter en conta é a **estrutura**, a organización das distintas unidades que compoñen unha narración. *Non debemos confundila co deseño editorial.

Hai diferentes modelos estruturais, como a **estrutura aberta**, onde a narración non ten unha organización definitiva ou carece dun final resolutivo; a **estrutura pechada**, na que a narración ten unha organización interna rixida e un final resolutivo. Tamén **estrutura episódica**, cando cada capítulo ten unha significación plena; **estrutura circular**, **caleidoscópica**, etc.

A modalización narrativa

Chamámoslle **narrador** á voz ficticia que conta a historia.

a) Narrador en 1ª persoa ou autodiéxico

É aquel que participa tamén como personaxe na historia. Narración subxectiva e limitada, xa que o que coñece do que se conta debe estar xustificado. Neste tipo distinguimos tres tipos básicos:

- i. **Eu protagonista ou narrador homodiéxico**, cando é o personaxe principal da narración
- ii. **Eu personaxe**, se desempeña unha función secundaria.
- iii. **Eu testemuña**, cando actúa como un simple observador da realidade narrada.

b) Narrador heterodiéxico ou narrador en 3ª persoa

Sitúase fóra da narración, coñece todo os feitos, as súas causas e as súas consecuencias e analiza a interioridade dos personaxes. É unha forma de narrar obxectiva e ilimitada. Distinguimos varios tipos:

- i. **Omniscencia neutral:** narrar con pleno coñecemento.
- ii. **Omniscencia autorial:** ademais dun coñecemento pleno e inxustificado de todos os detalles da narración, o narrador comenta e critica as accións dos personaxes. Incluso pode intervir para dirixirse á lectora.
- iii. **Omniscencia selectiva:** Limita o seu coñecemento a unha parte da historia, a través da percepción dalgún dos personaxes ou varios personaxes.

O CRONOTIPO DA NARRACIÓN: Tempo e Espazo

TEMPO: Cando analizamos a **temporalidade** dunha narración debemos ter en conta a distinción entre historia e discurso.

- Tempo da historia é a secuencia cronolóxica que transcorre entre o suceso máis antigo relatado e o máis recente e precísase en horas, días, meses... Ten unha ordenación lineal e progresiva que pode ser referida directamente ou a través de indicacións indirectas.
- Tempo do discurso é a forma na que o/a autor/a elixe presentar a historia; é a maneira na que o narrador emprega o tempo da historia para contala dunha determinada maneira.

Unha historia pode ser ordenada e contada de maneira lineal e progresiva (discurso lineal) ou introducindo alteracións na orde temporal (discurso descontinuo), **anacronías**.

▪ Tipos de anacronías:

Analepse, *flash back* ou retrospección: a narración retrocede para contarnos sucesos precedentes.

Prolepse, *flas forward* ou prospección: o narrador avánzanos acontecementos que ocorrerán con posterioridade ao presenta da acción. (menos frecuente)

ESPAZO: O **espazo** está formado polos distintos lugares en que se desenvolve a historia. Os espazos serven de ambientación aos acontecementos e o autor descríbeo con precisión para realzar a verosimilitude; tamén poden ter importancia para a conformación da estrutura, como cando seguimos o percorrido vital dun personaxe; por último, o espazo

ten unha vertente simbólica e pode empregarse, por exemplo, para retratar o estado de ánimo dun personaxe.

Os personaxes

Debemos fixarnos na caracterización física e moral dos personaxes. Isto pode seguir a liña do seu comportamento, da súa aparencia física (**prosopografía**), a descrición moral (**etopea**) ou a suma de ambas que é o **retrato**.

Como sabemos, non todos os personaxes teñen a mesma importancia. Distinguimos entre **personaxes principais ou protagonistas**, **personaxes secundarios** e **personaxes de ambientación**. Estes últimos carecen de importancia para o desenvolvemento da acción principal.

Dependendo do tratamento que se dá a psicoloxía dun personaxe diferenciamos **personaxes planos** (os que se manteñen invariables) e **personaxes redondos** (máis complexos).

As voces dos personaxes intégranse no discurso narrativo a través dos seguintes procedementos:

- **Estilo directo:** Reprodúcense literalmente as palabras ou pensamentos dos personaxes, introducidos por verbos de dicción e por signos gráficos (guións, aspás,...) – diálogo
- **Estilo indirecto:** Recóllense as palabras ou pensamentos dos personaxes mediante cláusulas subordinadas rexidas por algún verbo de dicción (dicir, responder, falar...)
- **Estilo indirecto libre:** É unha fórmula mixta de gran viveza expresiva que elimina tanto os verbos de dicción como os signos gráficos. A voz narrativa mestúrase coa do personaxe.
- **O monólogo interior:** É a expresión dos pensamentos e sentimentos do personaxe con total liberdade (discurso mental).

3. Comentario de textos teatrais

O teatro ocupa un lugar singular entre os xéneros literarios, debido ao seu carácter de fenómeno mixto: pertence ao campo da literatura e asemade ao campo do espectáculo.

As **didascalias** son indicacións que explican aspectos relativos á caracterización, movementos e accións dos personaxes, así como todo o relacionado coa posta en escena. Poden ofrecer indicacións mesmo temporais.

A finalidade do teatro é, pois, a **representación**. A palabra é fundamental no teatro clásico ou no realista, mais ocupa un lugar secundario no teatro de vangarda.

A estrutura dramática

A obra teatral ten que adaptarse a unhas formas estruturais ríxidas que lle permiten condensar unha historia en pouco tempo e nun mesmo espazo físico.

As normas clásicas prescribían as regras das 3 unidades: *acción, espazo e tempo*.

As unidades estruturais clásicas son as seguintes:

- O **acto**. Baséase na unidade de tempo. Cada acto remite a un momento na evolución da trama (*presentación -> nó -> desenlace*). O habitual é de 3 a 5 actos pero pode variar.
- O **cadro**. Baséase na unidade de espazo. Hai mudanza de cadro cando a acción dramática se detén para cambio de decorado.
- A **escena**. É a unidade mínima da estrutura teatral e baséase na unidade de personaxes sobre o escenario. Muda a escena cada vez que un personaxe entra ou sae do escenario.

A **acción** é o conxunto de acontecementos que conducen desde unha situación inicial a outra final distinta, mediante o conflito entre os personaxes. Pode ser externa ou interna (cando se desenvolve no interior dun personaxe e predomina o monólogo e o diálogo). A **trama** é a organización das situacións dramáticas co obxecto de manter a atención do público.

Os personaxes

O texto teatral incorpora os signos verbais en forma de *diálogos, monólogos e á partes*; que se producen cando un personaxe se afasta por un momento da acción e diríxese directamente ao público para aclarar algún elemento da historia ou informalo de algo que o espectador debe saber, pero os outros personaxes non.

O **diálogo** ademais de manifestar as relacións entre os personaxes, inflúe na construción do espazo e a ambientación.

O tempo e o espazo

Na acción dramática pode ser analizados cos mesmos instrumentos que a narrativa pero debemos ter en conta algúns trazos específicos, como que se desenvolve no presente. Por outro lado, a relación entre o tempo da historia e o tempo do discurso obriga a practica unha gran condensación temporal; o espazo está sometido a continuas convencións escénicas ou ferramentas para transmitir unha sensación espacial concreta e, nalgúns ocasións, simbólica.

Os xéneros teatrais

- **Traxedia.** Orixe grega. Caracterízase polo seu ton serio e elevado. No teatro clásico, os protagonistas eran de alta condición social e sitúanse enfrontados con grandes problemas existenciais.
- **Comedia.** Orixe grega. Os personaxes son de orixe popular e as accións que protagonizan teñen carácter vulgar. A situación enfróntase dun ton frívolo e, por moi complicadas que sexan, resólvense nun final feliz.
- **Drama.** Ten carácter híbrido, con elementos serios e cómicos. Púñase en escena os conflitos domésticos e os problemas da nova burguesía urbana.
- **Traxicomedia.** Tamén mestura elementos serios e cómicos, personaxes populares e elevados e situacións problemáticas co enredo.

En último lugar, cómpre falar do **texto escénico**, que vai máis alá do código lingüístico. Nel interveñen actores e actrices, unha dirección e un conxunto de códigos non verbais, como os signos acústicos, visuais (vestiario, xestualidade, movementos...) e, tamén, signos espaciais (decorado, accesorios e iluminación).